SENATUL ROMÂNIEI
Nr.II/7789/19-10-2026

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A ROMÂNIEI

CANCELARIA PREȘEDINTELUI

ACCF
Présidence 2025-2028

L 690/2026

Dosar nr. 1314A/2024

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ
REGISTRATURĂ JURISDICȚIONALĂ
NR. 16559 / 16 OCT. 2026

Biroul permanent al Senatului
L 690 / 19 X 2026

Domnului

Mircea ABRUDEAN

PREȘEDINTELE SENATULUI

Vă comunicăm, alăturat, în copie, Decizia nr. 346 din 1 iulie 2025, publicată în Monitorul Oficial nr. 863 din 15 octombrie 2026, prin care Curtea Constituțională, cu unanimitate de voturi, a admis obiecția de neconstituționalitate formulată de Înalta Curte de Casație și Justiție și a constatat că dispozițiile art.II din Legea privind modificarea și completarea Legii nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și pentru modificarea art.451 din Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă sunt neconstituționale.

Vă asigurăm, domnule Președinte, de deplina noastră considerație.

p. PREȘEDINTE

Judecător Cristian DELIORGA

ROMÂNIA
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Dosarul nr.1314A/2024

DECIZIA nr.346
din 1 iulie 2025

referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.II din Legea privind modificarea și completarea Legii nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și pentru modificarea art.451 din Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă

Marian Enache	**- președinte**
Mihaela Ciochină	**- judecător**
Cristian Deliorga	**- judecător**
Dimitrie-Bogdan Licu	**- judecător**
Laura-Iuliana Scântei	**- judecător**
Gheorghe Stan	**- judecător**
Livia Doina Stanciu	**- judecător**
Elena-Simina Tănăsescu	**- judecător**
Varga Attila	**- judecător**
Fabian Niculae	**- magistrat-asistent**

1. Pe rol se află soluționarea obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.II din Legea privind modificarea și completarea Legii nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și pentru modificarea art.451 din Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă, obiecție formulată de Înalta Curte de Casație și Justiție.

2. Obiecția de neconstituționalitate a fost înregistrată la Curtea Constituțională cu nr.3748 din 18 aprilie 2024 și constituie obiectul Dosarului Curții Constituționale nr.1314A/2024.

3. **În motivarea obiecției de neconstituționalitate** s-au formulat mai multe critici de neconstituționalitate intrinsecă. Astfel, autoarea obiecției arată că

prevederile art.II din Legea criticată elimină prerogativa instanței de judecată de a reduce din oficiu, în temeiul unor criterii legale, a părții din cheltuielile de judecată reprezentate de onorariul avocațial, fără să se asigure, însă, respectarea drepturilor procesuale ale părților. Or, având în vedere și prevederile art.14 alin.(2) din Codul de procedură civilă, această soluție legislativă ar fi trebuit să instituie și o serie de garanții care să acorde părții care a pierdut procesul, posibilitatea efectivă de a cunoaște cuantumul onorariului avocațial al părții adverse și de a-l contesta în condițiile și termenele prevăzute de lege.

4. Soluția *de lege lata* cuprinsă în art.451 din Codul de procedură civilă prevede prerogativa, ca posibilitate *(„poate")*, a instanței de a dispune, chiar și din oficiu, reducerea **motivată** a părții din cheltuielile de judecată reprezentate de onorariul avocaților atunci când acesta este *vădit disproporționat* în raport cu valoarea sau complexitatea cauzei ori cu activitatea desfășurată de avocat, ținând seama și de circumstanțele cauzei. În aplicarea prevederilor art.452 din același cod, partea care pretinde cheltuieli de judecată trebuie să facă, în condițiile legii, **dovada existenței și întinderii** lor cel mai târziu la data închiderii dezbaterilor asupra fondului cauzei. Or, dacă o parte, ulterior obligată la plata cheltuielilor de judecată, lipsește de la termenul închiderii dezbaterilor, deși a fost legal citată, aceasta nu va fi în măsură să cunoască efectiv cuantumul cheltuielilor de judecată cerute de adversar și nici să examineze dovezile care justifică aceste cheltuieli pretinse. Se consideră că prerogativa instanței de a reduce din oficiu onorariile avocaților, în forma în vigoare a art.451 din Codul de procedură civilă, face de prisos acordarea unui nou termen de judecată pentru comunicarea către partea care lipsește a cererii de acordare a cheltuielilor de judecată sau instituirea unor soluții alternative, precum depunerea și comunicarea din timp, înainte de dezbateri, a respectivei cereri însoțite de dovezile corespunzătoare.

5. Așadar, textul de lege supus examinării înlătură prerogativa instanței de a dispune, chiar și din oficiu, reducerea părții din cheltuielile de judecată

reprezentate de onorariul avocatului și prevede că această reducere poate fi dispusă *doar la cererea părții interesate*, fără să fie instituite garanții care să asigure o cunoaștere efectivă a cheltuielilor de judecată pretinse și să permită formularea eficientă a cererii prevăzute la art.451 alin.(2) din Codul de procedură civilă, astfel cum a fost modificat prin legea criticată. Pentru a se asigura respectarea dreptului la apărare al părții care trebuie să suporte cheltuielile de judecată, reglementarea preconizată ar face necesară amânarea cauzei pentru a da posibilitatea acesteia să cunoască cuantumul cheltuielilor de judecată cu privire la care au fost depuse dovezile la termenul la care au loc dezbaterile asupra fondului cauzei. Din această perspectivă, nu i se poate imputa părții lipsa de la termenul la care au loc dezbaterile.

6. În aceste condiții, se consideră că soluția legislativă adoptată prin legea criticată rupe echilibrul dintre drepturile și interesele legitime ale părților litigante, fiind de natură să încalce și principiul egalității armelor, drept pentru care încalcă prevederile constituționale ale art.1 alin.(3) și (5) privind principiul securității raporturilor juridice și al legalității, ale art.16 alin.(1) cu privire la egalitatea în fața legii, ale art.21 alin.(3) referitor la accesul liber la justiție dreptul la un proces echitabil, precum și ale art.129 cu privire la folosirea căilor de atac.

7. Autoarea obiecției susține totodată că art.451 alin.(2) din Codul de procedură civilă, potrivit căruia motivarea măsurii de reducere a cheltuielilor judiciare se va raporta la criteriile prevăzute de legislația profesiei de avocat este una neclară, imprecisă, întrucât nu indică expres aceste criterii, încălcând astfel prevederile art.1 alin.(5) din Constituție și exigențele unei legislații previzibile. Se consideră astfel că modificarea propusă în legătură cu dispozițiile art.30 din Legea nr.51/1995 instituie, de fapt o prezumție legală cu privire la caracterul proporțional al cuantumului onorariului negociat de părți prin contractul de asistență juridică, fără a stabili criterii legale de apreciere a acestui onorariu, verificabil și cenzurabil, ca atare, în procedura judiciară. Se face trimitere la

jurisprudența Curții Constituționale, prin care instanța de contencios constituțional a analizat și s-a pronunțat asupra constituționalității dispozițiilor în vigoare ale art.451 din Codul de procedură civilă, constatând că textul prevede criterii clare prin raportare la care instanța de judecată poate reduce, motivat, partea din cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocaților, prin urmare îndeplinește criteriile de claritate, precizie și previzibilitate a normei legale (a se vedea, în acest sens, Decizia Curții Constituționale nr.165 din 27 martie 2018, paragraful 29, și Decizia nr.471 din 27 iunie 2017, paragraful 20). Totodată, cu privire la posibilitatea judecătorului de a reduce motivat partea din cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocaților, instanța de contencios constituțional, prin Decizia nr.401 din 14 iulie 2005, a reținut că prerogativa instanței de a cenzura, cu prilejul stabilirii cheltuielilor de judecată, cuantumul onorariului avocațial convenit, prin prisma proporționalității sale cu amplitudinea și complexitatea activității depuse, este cu atât mai necesară cu cât respectivul onorariu, convertit în cheltuieli de judecată, urmează să fie suportat de partea potrivnică, dacă a căzut în pretenții, ceea ce presupune, în mod necesar, ca acesta să îi fie opozabil. Or, opozabilitatea sa față de partea potrivnică, care este terț în raport cu convenția de prestare a serviciilor avocațiale, este consecința însușirii sale de instanță prin hotărârea judecătorească prin al cărei efect creanța dobândește caracter cert, lichid și exigibil.

8. Se mai critică soluția legislativă din alin.(2) al art.451 din Legea nr.134/2010 cuprinsă în art.II din legea supusă controlului de constituționalitate apreciindu-se că sintagma *„plătit disproporționat"* este neclară și, în orice caz, discriminatorie, deoarece restrânge situațiile în care partea căzută în pretenții poate solicita reducerea onorariului avocaților la ipoteza în care cuantumul onorariului avocațial plătit efectiv nu corespunde cu cel convenit de părțile contractului de asistență juridică, ținând cont și de modificarea preconizată a

art.30 alin.(1) din Legea nr.51/1995, prin art.I din legea criticată, privind prezumția de proporționalitate a onorariului contractat între avocat și client.

9. Se susține că eliminarea prerogativei judecătorului de a reduce din oficiu, în lipsa unei cereri corespunzătoare, cuantumul cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocațial suportat de partea care a câștigat procesul implică o derogare semnificativă de la regula prevăzută de art.264 din Codul de procedură civilă privind regimul aprecierii probelor de către judecător, potrivit convingerii sale.

10. Or, prin limitarea prerogativelor jurisdicționale ale instanței de a se pronunța inclusiv din oficiu asupra proporționalității acestor cheltuieli pentru a le face opozabile părții care pierde procesul, se apreciază că este afectat însuși dreptul de acces la o instanță cu plenitudine de jurisdicție asupra chestiunii cuantumului cheltuielilor de judecată, ceea ce contravine dispozițiilor art.21 alin.(1) și (3) din Constituție.

11. Este evidențiat totodată caracterul diferit, considerat nejustificat, al soluțiilor legislative prevăzute la alineatele (2) și (3) ale art.451 din Codul de procedură civilă astfel cum a fost modificat prin legea criticată care permit instanței să reducă din oficiu sau la cererea părții interesate onorariile experților judiciari și ale specialiștilor numiți în condițiile art.330 alin.(3), în timp ce în cazul onorariilor avocaților prerogativa este limitată numai la cererea părții interesate.

12. Se arată că prevederile art.II din legea supusă controlului stabilesc că măsura reducerii cheltuielilor va fi atacată odată cu fondul, iar în cazul hotărârilor supuse recursului, precum și a celor definitive, cu reexaminare. Așadar, în măsura în care hotărârea criticată este supusă apelului, se aplică principiul unicității căii de atac, soluția dată de instanță asupra capătului accesoriu privind cheltuielile de judecată fiind supusă căii de atac prevăzute de lege pentru cererea principală [art.460 alin.(2) din Codul de procedură civilă].

13. Autoarea obiecției consideră că soluția legislativă privind calea de atac nu este corelată cu dispozițiile art.488 din Codul de procedură civilă, astfel cum acestea au fost interpretate prin Decizia nr.3 din 20 ianuarie 2020, pronunțată de Înalta Curtei de Casație și Justiție - Completul competent pentru soluționarea recursului în interesul legii, prin care s-a statuat, cu putere obligatorie, că modalitatea în care instanța s-a pronunțat asupra proporționalității cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaților constituie aspecte de netemeinicie, iar nu de nelegalitate, fiind așadar sustrase cenzurii instanței de recurs.

14. Se mai arată că norma propusă pentru reglementarea unei căi de atac împotriva măsurii de reducere a cheltuielilor, inclusiv a onorariului avocațial, nu prevede un remediu similar, respectiv o cale de atac pe care partea căzută în pretenții și obligată la plata cheltuielilor pretinse să o poată formula în cazul respingerii cererii sale de reducere a acestor cheltuieli. Norma criticată prevede numai calea de atac în cazul reducerii cheltuielilor de către judecător, decizia instanței putând fi atacată de partea care a câștigat procesul și a obținut obligarea adversarului căzut în pretenții la plata cheltuielilor de judecată odată cu fondul, iar în cazul hotărârilor supuse recursului, precum și a celor definitive, cu reexaminare. Așadar, pentru partea căzută în pretenții căreia i-a fost respinsă cererea formulată potrivit art.451 alin.(2) din Codul de procedură civilă, hotărârea este definitivă în ceea ce privește neaplicarea soluției reducerii, neavând cale de atac. Prin această reglementare legiuitorul înfrânge principiul egalității armelor, care presupune accesul părților la căile de atac și remediile judiciare disponibile în condiții echivalente, de natură să salvgardeze principiul egalității în fața legii și echitatea procesului civil. În cauză, nu există niciun motiv legitim pentru care partea care a solicitat reducerea potrivit art.451 alin.(2) din Codul de procedură civilă nu poate formula cerere de reexaminare, în timp ce această cale este deschisă doar părții împotriva căreia s-a făcut aplicarea respectivului text de lege.

Pentru aceste considerente, se consideră că soluția normativă criticată încalcă prevederile constituționale ale art.16 alin.(1), ale art.21 alin.(3) și ale art.129.

15. Se susține că soluția legislativă este lacunară, nu instituie reguli de procedură clare, se rezumă să prevadă doar posibilitatea formulării cererii de reexaminare și faptul că aceasta va fi soluționată de alt complet al instanței respective, însă nu indică expres termenul înăuntrul căruia cererea de reexaminare poate fi formulată și nici procedura de soluționare a acestei cereri, și nici soluțiile care pot fi adoptate de completul învestit cu cererea de reexaminare. În aceste condiții, judecătorul ar fi constrâns să stabilească el însuși, pe cale jurisprudențială, în afara legii, adică substituindu-se legiuitorului, regulile necesare pentru a se pronunța asupra recursului cu judecarea căruia a fost învestit, încălcând astfel dispozițiile art.1 alin.(4) din Constituție privind separația puterilor [Decizia Curții Constituționale nr.189 din 2 martie 2006]. Lipsa unui termen în care părțile pot să atace o hotărâre judecătorească face ca accesul lor la justiție pe calea exercitării căii de atac prevăzute de lege să fie incert și aleatoriu, adică limitat. Astfel, sunt încălcate exigențele de previzibilitate a legii, precum și principiul separației puterilor în stat, instanțele judecătorești fiind puse în situația de a complini aceste lacune prin stabilirea, pe cale jurisprudențială, a regulilor de soluționare a cererii de reexaminare. În măsura în care regulile elaborate jurisprudențial ar fi diferite în situații similare, s-ar aduce atingere principiului securității juridice, care este inerent dreptului la un proces echitabil.

16. În conformitate cu dispozițiile art.16 alin.(2) din Legea nr.47/1992, sesizarea a fost transmisă președinților celor două Camere ale Parlamentului și Guvernului, pentru a-și formula punctele de vedere asupra obiecției de neconstituționalitate.

17. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului** și **Guvernul nu au comunicat** punctele lor de vedere asupra obiecției de neconstituționalitate.

18. La dosarul cauzei, Uniunea Națională a Barourilor din România și Baroul București, în calitate de *amicus curiae*, au depus puncte de vedere prin care au solicitat respingerea obiecției de neconstituționalitate, iar Asociația Magistraților din România – Filiala Brăila, în calitate de *amicus curiae*, a depus un punct de vedere 4, prin care solicită admiterea obiecției de neconstituționalitate,.

19. La termenul de judecată fixat pentru data de 29 mai 2024, Curtea a dispus amânarea dezbaterilor asupra cauzei pentru data de 18 iunie 2024. Cauza a fost amânată succesiv pentru termenele din 11 iulie 2024, 17 septembrie 2024, 15 octombrie 2024, 29 octombrie 2024, 21 noiembrie 2024, 17 decembrie 2024, 4 februarie 2025, acest din urmă termen fiind preschimbat la data de 30 ianuarie 2025 pentru data de 18 februarie 2025. În continuare, Curtea a dispus amânarea dezbaterilor asupra cauzei succesiv pentru termenele din 11 martie 2025, 27 martie 2025, 8 aprilie 2025, 29 mai 2025, 5 iunie 2025 și 1 iulie 2025, dată când a pronunțat prezenta decizie.

CURTEA,

examinând obiecția de neconstituționalitate, raportul întocmit de judecătorul-raportor, dispozițiile legii criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr.47/1992, reține următoarele:

20. **Obiectul controlului de constituționalitate** îl constituie dispozițiile art.II din Legea privind modificarea și completarea Legii nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și pentru modificarea art.451 din Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă, care au următorul conținut:

„Art.II. - La articolul 451 din Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.247

din 10 aprilie 2015, cu modificările și completările ulterioare, alineatele (2) și (3) se modifică și vor avea următorul cuprins:

(2) Instanța va reduce, la cererea părții interesate, partea din cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocaților, atunci când acesta este plătit disproporționat în raport cu valoarea sau complexitatea cauzei ori cu activitatea desfășurată de avocat, ținând seama de circumstanțele cauzei. Motivarea măsurii se va raporta la criteriile prevăzute de legislația profesiei de avocat pentru stabilirea onorariului. Măsura luată de instanță nu va avea niciun efect asupra raporturilor dintre avocat și clientul său. În acest caz, măsura reducerii cheltuielilor va fi atacată odată cu fondul, iar în cazul hotărârilor supuse recursului, precum și celor definitive, cu reexaminare, cererea urmând a fi soluționată de un alt complet al instanței respective.

(3) Dispozițiile alin.(2) se aplică în mod corespunzător la plata experților judiciari și a specialiștilor numiți în condițiile art.330 alin.(3), la cererea părții interesate sau din oficiu."

21. Textele constituționale invocate în susținerea obiecției de neconstituționalitate sunt dispozițiile art.1 alin.(3) și (5) referitoare la calitatea legii, principiul securității raporturilor juridice și al legalității, ale art.16 alin.(1) cu privire la egalitatea în fața legii, ale art.21 alin.(1) și (3) referitor la liberul acces la justiție și dreptul la un proces echitabil, precum și ale art.129 cu privire la folosirea căilor de atac.

(1.) Preliminarii

22. Examinând obiecția de neconstituționalitate, instanța de contencios constituțional reține că Înalta Curte de Casație și Justiție arată că prevederile legale criticate reglementate la art.II din legea analizată înlătură plenitudinea de jurisdicție a instanțelor judecătorești și rup echilibrul dintre drepturile și interesele legitime ale părților litigante, fiind de natură să încalce principiul egalității armelor. Astfel, se arată că prin înlăturarea posibilității instanței de a decide, *din*

oficiu, în temeiul unor criterii legale, asupra eventualei reduceri a onorariului avocatului, se înlătură o prerogativă importantă privind aprecierea probelor, prerogativă ce reiese și din art.264 din Codul de procedură civilă. Într-adevăr, partea este în drept să administreze probele referitoare la cheltuielile de judecată pretinse în proces (inclusiv cele cu onorariul avocatului) *până la închiderea dezbaterilor asupra fondului cauzei* (art.452 din Codul de procedură civilă), în cazul în care nu se optează pentru solicitarea lor pe cale separată. Din momentul în care sunt depuse dovezile în legătură cu onorariul avocatului (dar nu mai târziu de data închiderii dezbaterilor asupra fondului), instanța judecătorească este chemată să aprecieze asupra dovezilor depuse, atât asupra validității documentelor respective (*contract de asistență juridică, chitanțe, desfășurătorul detaliat al serviciilor prestate,* etc), cât și asupra muncii prestate de avocat prin raportare la sumele pretinse cu titlu de onorariu avocațial. Soluția *de lege lata* cuprinsă în art.451 din Codul de procedură civilă prevede prerogativa, ca **posibilitate** (*„poate"*), a instanței de a dispune, **chiar și din oficiu,** precum **și la cerere, reducerea motivată** a părții din cheltuielile de judecată reprezentate de onorariul avocaților atunci când acesta este *vădit disproporționat* în raport cu o serie de **criterii legale** precum: valoarea sau complexitatea cauzei ori activitatea desfășurată de avocat, ținând seama și de circumstanțele cauzei. În aplicarea prevederilor art.452 din Codul de procedură civilă, partea care pretinde cheltuieli de judecată trebuie să facă, în condițiile legii, **dovada existenței și întinderii lor** cel mai târziu la data închiderii dezbaterilor asupra fondului cauzei. Or, dacă o parte, ulterior obligată la plata cheltuielilor de judecată, lipsește de la termenul închiderii dezbaterilor, deși a fost legal citată, aceasta nu va fi în măsură să cunoască efectiv cuantumul cheltuielilor de judecată cerute de adversar și nici să examineze dovezile care justifică aceste cheltuieli pretinse. Se consideră că prerogativa instanței de a reduce din oficiu onorariile avocaților, în forma în vigoare a art.451 din Codul de procedură civilă, face de prisos acordarea unui nou

termen de judecată pentru comunicarea către partea care lipseşte a cererii de acordare a cheltuielilor de judecată sau instituirea unor soluții alternative, precum depunerea și comunicarea din timp, înainte de dezbateri, a respectivei cereri însoțite de dovezile corespunzătoare.

23. Prin soluția legală criticată, instanța judecătorească nu mai are competența să reducă aceste cheltuieli din oficiu, ci doar la cererea părții interesate păstrând doar aparent criteriile legale menționate la alineatul precedent. Astfel, legiuitorul introduce o normă de trimitere care se raportează la criteriile prevăzute de legislația profesiei de avocat pentru stabilirea onorariului.

24. Așadar, **problema de fond** ce formează obiectul sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție o reprezintă **eliminarea prerogativei instanței judecătorești de a reduce din oficiu, în temeiul unor criterii legale, cheltuielile de judecată reprezentate de onorariul avocațial.**

25. Prin legea criticată se propune ca exercitarea prerogativei instanței de a dispune reducerea părții din cheltuielile de judecată reprezentate de onorariul avocatului să aibă loc ***doar la cererea părții interesate***, pentru criteriile anterior menționate, precum și în considerarea unui criteriu nou potrivit căruia *„motivarea măsurii se va raporta la criteriile prevăzute de legislația profesiei de avocat"*.

26. în aceste condiții, Curtea va analiza dacă schimbarea opțiunii legiuitorului de la controlul exercitat inclusiv din oficiu asupra cuantumului cheltuielilor de judecată (incluzând onorariul avocațial) la controlul efectuat de instanța judecătorească doar la cererea părții interesate, cu respectarea principiului disponibilității, prezintă sau nu vreun viciu de neconstituționalitate.

(2.) Drept comparat

(2.1.) Stabilirea onorariilor avocațiale în statele membre ale Uniunii Europene

27. Analizând inclusiv aspecte de **drept comparat** la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, Curtea reține următoarele **practici constante**: a)

remunerația datorată avocaților trebuie calculată în funcție de timpul și eforturile depuse de aceștia, ținând cont de specializarea, abilitățile și notorietatea acestora, de dificultatea și noutatea problemelor de fapt și de drept pe care le prezintă cauza și, mai ales, trebuie să fie rezonabilă; b) ca soluție de principiu, un avocat nu poate percepe pentru munca sa onorarii mai mari decât este considerat rezonabil. Această soluție este logică din moment ce aceste cheltuieli sunt, în principiu, recuperabile de partea care a câștigat procesul de la partea care a pierdut procesul prin intermediul hotărârii judecătorești.

28. Curtea observă că unele state din cadrul Uniunii Europene au prevăzut în legislația lor că acele cheltuieli datorate de client trebuie să fie rezonabile în raport de munca prestată de avocat (Slovenia, Croația, Estonia, Italia, Malta, Țările de Jos și Slovacia).

(2.2.) Reducerea cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaților în statele membre ale Uniunii Europene

29. Curtea mai reține că la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene există două mari **soluții legislative** în ceea ce privește competența instanței judecătorești de a reduce cheltuielile cu onorariile avocaților, și anume: a) doar la cererea părții interesate; b) atât la cererea părții interesate, cât și din oficiu. Cea de-a doua orientare este, totodată, soluția *de lege lata* în România.

30. *În prima orientare*, o astfel de soluție legislativă trebuie să fie însoțită de **garanții procesuale** pentru partea care pierde procesul și este obligată la plata cheltuielilor de judecată. Aceasta trebuie beneficieze de posibilitatea legală de a lua la cunoștință cuantumul cheltuielilor pretinse de partea care a câștigat procesul precum și de dreptul de a le contesta într-un termen stabilit prin lege, iar, dacă le apreciază **excesive** sau **nedovedite**, să solicite reducerea lor într-un mod eficient. De asemenea, o astfel de soluție legislativă impune reglementarea c, prin norme imperative, a unor **criterii obiective** cât mai clare și precise de natură să asigure controlul judecătoresc asupra **rezonabilității acestor**

cheltuieli, aceste criterii având rolul de **a limita caracterul discreționar, subiectiv sau excesiv al unei astfel de evaluări**.

31. *În a doua orientare*, în care reducerea cheltuielilor poate fi dispusă atât la cererea părții interesate, cât și din oficiu de către instanța judecătorească, legea trebuie să reglementeze **criterii obiective determinate sau măcar determinabile obiectiv,** pentru a preveni arbitrariul și a limita caracterul discreționar, subiectiv sau excesiv al unei astfel de evaluări realizate *din oficiu*.

32. În statele membre ale Uniunii Europene **criteriile obiective** în funcție de care instanța poate dispune reducerea onorariilor avocațiale sunt dintre cele mai diverse și **sunt stabilite fie de către legiuitor, fie de către barou și însușite de către legiuitor, fie de către Ministerul Justiției în coordonare cu baroul avocaților** (cazuri mai dese), **fie de către monarh** prin decret aprobat sau validat în cadrul Consiliului de Miniștri (Belgia). Astfel, se pot fixa sume de bază, minime și maxime, în funcție de natura cauzei și importanța litigiului. Pot exista onorarii fixe ori onorarii fixate ca un procent maxim din valoarea litigiului, pot fi fixate limite minime și maxime în funcție de natura litigiului (civil, penal, administrativ). Unele state iau în considerare capacitatea financiară a părții care pierde (Spania, Franța) și pot încuviința inclusiv **plata eșalonată** a respectivelor cheltuieli (Franța). În Germania, **reducerea onorariului nu poate avea loc înainte ca instanța să obțină o expertiză a Consiliului baroului**. În Letonia cheltuielile rambursabile nu pot depăși un procent din valoarea admisă a pretenției, iar legea prevede, pe lângă aplicarea **principiului proporționalității**, și aplicarea **principiului echității**. Mai mult decât atât, în state precum Malta, Polonia sau Spania, stabilirea cheltuielilor de judecată este pusă în sarcina grefierului de caz. În Polonia există un regulament emis de ministrul justiției care stabilește onorarii minime pentru diverse tipuri de cauze.

(2.3.) Reducerea cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaților la nivelul CJUE

33. **Potrivit Regulamentului său de procedură, Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu poate reduce cheltuielile de judecată recuperabile** (deci, și cele cu onorariul avocatului) ***decât dacă acestea sunt contestate la cererea părții interesate.*** Potrivit art.138 alin.(1) din regulamentul amintit, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Sunt considerate *cheltuieli de judecată recuperabile*: sumele datorate martorilor și experților în temeiul art.73 din regulament și cheltuielile necesare efectuate de către părți în legătură cu procedura, în special cheltuielile de deplasare și de ședere și remunerarea unui agent, consilier sau ***avocat.***

34. *În cazul în care cheltuielile de judecată recuperabile sunt contestate,* camera de trei judecători din care face parte judecătorul-raportor care a examinat cauza se pronunță prin ordonanță, **la cererea părții interesate**, după ascultarea observațiilor celeilalte părți și a avocatului general. În acest caz, completul de judecată se compune din președintele acestei camere, din judecătorul raportor și din primul sau, dacă este cazul, din primii doi judecători desemnați din lista prevăzută la art.28 alin.(3) din regulament, la data la care camera este sesizată cu contestația de către judecătorul-raportor.

35. În cazul în care judecătorul raportor nu face parte dintr-o cameră de trei judecători, decizia se ia, în aceleași condiții, de camera de cinci judecători din care face parte acesta. Pe lângă judecătorul raportor, completul de judecată se compune din patru judecători desemnați din lista prevăzută la art.28 alin.(2), la data la care camera este sesizată cu contestația de către judecătorul-raportor. Părțile pot solicita, în vederea executării, o copie a ordonanței, certificată pentru conformitate cu originalul.

36. Așadar, Regulamentul de procedură al Curții de Justiție a Uniunii Europene instituie și anumite ***garanții procedurale*** care însoțesc această opțiune. În privința criteriilor utilizate pentru reducerea onorariilor avocațiale, deși regulamentul nu instituie criterii clare, în jurisprudența sa, Curtea a apreciat

cuantumul acestora după caracterul de ***indispensabil și necesar*** *în legătură cu respectiva procedură,* instanța analizând elemente precum: cunoașterea cauzei de către avocați, reprezentarea reclamantului în cauza respectivă atât în fața Tribunalului, cât și în fața Curții, luarea în considerare a acestei împrejurări la stabilirea cuantumului cheltuielilor recuperabile.

37. Așadar, se lasă la latitudinea Curții de Justiție a Uniunii Europene stabilirea în concret a cheltuielilor recuperabile cu onorariul avocațial. Astfel, prin Ordonanța Curții (Camera a șasea) din 7 iunie 2012, *France Télévisions/TF1* (Cauza C-451/10 P-DEP), Curtea a amintit că, în lipsa unor dispoziții de drept unional de natură tarifară sau care să se refere la timpul de muncă necesar, Curtea trebuie să aprecieze în mod liber circumstanțele cauzei, ținând cont de obiectul și natura litigiului, de importanța sa din punctul de vedere al dreptului Uniunii, precum și de gradul de dificultate al cauzei, de amploarea muncii depuse și de interesul economic pe care l-a reprezentat litigiul pentru părți.

38. În materia protecției consumatorilor, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a statuat în Hotărârea din 7 aprilie 2022 pronunțată în Cauza *El TP împotriva Caixabank SA* (C-385/20), paragraful 56, că revine statelor membre obligația să definească dacă prevăd în cadrul autonomiei lor procedurale un regim de rambursare a onorariilor de avocat care include o limitare în ceea ce privește cuantumul care trebuie plătit de profesionistul obligat la plata cheltuielilor de judecată, o limită care permite rambursarea cheltuielilor efectuate de consumator până la nivelul unui **cuantum rezonabil și proporțional cu costul unei proceduri jurisdicționale** referitoare la caracterul abuziv al unei clauze contractuale.

39. Prin Ordonanța Tribunalului Uniunii Europene din 21 decembrie 2010, pronunțată în Cauza T-34/02 DEP, paragrafele 37 și 38, s-a statuat că, potrivit unei jurisprudențe constante, instanța Uniunii nu este abilitată să fixeze onorariile datorate de părți propriilor avocați, ci să stabilească cuantumul limită

în care aceste onorarii pot fi recuperate de la partea obligată la plata cheltuielilor de judecată. Pronunțându-se asupra stabilirii cheltuielilor de judecată, **Tribunalul a statuat că nu trebuie să ia în considerare un tarif național de stabilire a onorariilor avocaților și nici un eventual acord încheiat în această privință între partea interesată și agenții sau consilierii acesteia.**

40. De asemenea, conform unei jurisprudențe constante, în lipsa unei dispoziții de drept al Uniunii Europene de natură tarifară aplicabilă, **Tribunalul trebuie să aprecieze în mod liber datele cauzei**, ținând cont de obiectul și de natura litigiului, de importanța acestuia din perspectiva dreptului Uniunii, precum și de dificultățile cauzei, de amploarea muncii agenților sau a consilierilor implicați pe care procedura contencioasă a putut să o genereze și de interesele economice pe care litigiul le-a reprezentat pentru părți.

(2.4.) Reducerea cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaților la nivelul Curții Europene a Drepturilor Omului

41. Potrivit *Regulamentului de procedură din 22 ianuarie 2024*, astfel cum este explicat în chiar partea de instrucțiuni practice, **Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate reduce din oficiu acele cheltuieli care nu apar a fi rezonabile sau proporționale**.

42. Astfel, Curtea poate dispune rambursarea în favoarea reclamantului a cheltuielilor de judecată pe care, în mod necesar și, prin urmare, inevitabil, acesta le-a efectuat – mai întâi la nivel intern și apoi în procedura în fața Curții – pentru a împiedica încălcarea sau pentru a înlătura consecințele acesteia. Cheltuielile de judecată includ de obicei cheltuielile pentru asistența unui avocat, cheltuielile judiciare și de traducere, taxele poștale etc. De asemenea, acestea pot cuprinde cheltuielile de deplasare și de ședere, în special cele necesare pentru asistarea la o ședință în fața Curții.

43. În cazul în care reclamantul este reprezentat de o altă persoană decât un „avocat abilitat să își exercite profesia", taxele pot fi rambursate numai dacă

persoana respectivă a obținut în prealabil autorizarea unei astfel de reprezentări [art.36 paragraful 2 și paragraful 4 lit.a) din Regulamentul de procedură din 22 ianuarie 2024].

44. Curtea de la Strasbourg poate admite cererile privind cheltuielile de judecată doar dacă se referă la încălcările constatate de aceasta. Curtea trebuie să le respingă dacă se referă la capete de cerere care nu s-au finalizat prin constatarea unei încălcări sau la capete de cerere declarate inadmisibile. Prin urmare, se recomandă ca reclamantul să își repartizeze pretențiile privind cheltuielile de judecată între diferitele capete de cerere pe care le invocă.

45. Cheltuielile de judecată trebuie să fi fost într-adevăr **efectuate**. Cu alte cuvinte, reclamantul trebuie să le fi plătit sau să fie obligat să le plătească, în temeiul unei obligații legale sau contractuale. Trebuie furnizate **dovezi** că reclamantul a plătit sau este obligat să plătească aceste taxe. În consecință, orele de muncă efectuate de reclamant nu pot fi considerate costuri suportate efectiv. Orice sumă plătită sau datorată de autoritățile naționale sau de Consiliul Europei cu titlu de asistență judiciară trebuie să fie dedusă din suma acordată eventual pentru cheltuielile de judecată.

46. **Cheltuielile de judecată trebuie să fie reale, necesare și să aibă o valoare rezonabilă a cuantumului lor**. În cazul în care Curtea le consideră excesive, aceasta acordă o sumă rezonabilă potrivit propriei sale estimări. **Luând în considerare variațiile specifice fiecărui stat în ceea ce privește onorariile percepute de avocați, Curtea evaluează ceea ce constituie o *sumă rezonabilă*, luând în considerare sumele solicitate și deciziile în cauze similare referitoare la același stat.** Prin urmare, o practică constantă a instanțelor naționale în sensul reducerii onorariilor avocațiale sau acordării cheltuielilor de judecată în plafoane reduse influențează, în mod indirect, și sumele acordate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în contul onorariilor percepute de avocați în cauze privind România, putând dezavantaja părțile române implicate în dosare aflate pe rolul

curții europene ori genera diferențe de evaluare în materia onorariilor avocaților proveniți din diferite state membre. De asemenea, Curtea poate lua în considerare dacă încălcarea constatată se încadrează în categoria *„jurisprudență consacrată"*.

47. În Hotărârea din 15 iulie 2004, pronunțată în Cauza *Scordino împotriva Italiei*, paragraful 131, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a apreciat că sumele revendicate de reclamanți, deși reflectau costuri reale, erau excesive. De asemenea, prin Hotărârea din 24 mai 2005, pronunțată în Cauza *Buzescu împotriva României*, paragraful 114, aceeași Curte a reiterat că numai costurile și cheltuielile suportate efectiv și care erau necesare în legătură cu încălcarea sau încălcările constatate și care au un cuantum rezonabil pot fi solicitate în baza art.41 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

(2.5.) Concluzii

48. **Curtea reține că ambele soluții de reducere de către instanță a onorariilor avocațiale (*exclusiv la cererea părții interesate sau din oficiu/la cerere*) pot fi adoptate, *în principiu*, de către legiuitorul român, fără a fi afectate de vreun viciu de neconstituționalitate, atât timp cât sunt însoțite de garanțiile procesuale necesare.**

49. Până în prezent, în jurisprudența sa, instanța de contencios constituțional din România nu a mai analizat problema de fond ce reiese din formularea obiecției de neconstituționalitate, ci doar a confirmat că: (1) este de competența instanței să analizeze și să cenzureze cheltuielile de judecată puse în sarcina părții care pierde și (2) criteriile legale, *de lege lata*, pe care le utilizează instanța sunt clare, precise și previzibile, fiind constituționale. Așadar, se pune problema de a analiza dacă respectiva competență a instanței judecătorești de a reduce cheltuielile de judecată referitoare la onorariile avocațiale, astfel cum este configurată prin legea criticată se poate exercita *exclusiv* la cererea părții interesate, dar fără a afecta drepturi fundamentale.

(3.) Exigențele de calitate a legii cu referire la criteriile și garanțiile procesuale necesare pentru reducerea cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaților

(3.1.) Jurisprudența Curții Constituționale în privința exigențelor de calitate a legii

50. Potrivit jurisprudenţei Curții Constituționale, *principiul legalităţii presupune existenţa unor norme de drept intern suficient de accesibile, precise şi previzibile în aplicarea lor*, conducând la caracterul de *lex certa* al normei (a se vedea, în acest sens, spre exemplu, Decizia nr.189 din 2 martie 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.307 din 5 aprilie 2006, sau Decizia nr.26 din 18 ianuarie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.116 din 15 februarie 2012). Legiuitorului îi revine obligaţia ca în actul de legiferare, indiferent de domeniul în care îşi exercită această competenţă constituţională, să dea dovadă de o atenţie sporită în respectarea acestor cerinţe, concretizate în claritatea, precizia şi predictibilitatea legii (a se vedea Decizia nr.845 din 18 noiembrie 2020, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.500 din 13 mai 2021, paragraful 92).

51. Curtea Constituțională a stabilit că cerinţa de claritate a legii vizează caracterul neechivoc al obiectului reglementării, cea privind precizia se referă la exactitatea soluţiei legislative alese şi a limbajului folosit, în timp ce predictibilitatea/previzibilitatea legii priveşte scopul şi consecinţele pe care le antrenează (Decizia nr.183 din 2 aprilie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.381 din 22 mai 2014, paragraful 23). Totodată, Curtea a invocat şi jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, potrivit căreia semnificaţia noţiunii de previzibilitate depinde în mare măsură de contextul textului despre care este vorba, de domeniul pe care îl acoperă, precum şi de numărul şi calitatea destinatarilor săi (Hotărârea din 24 mai 2007, pronunţată în Cauza *Dragotoniu şi Militaru-Pidhorni împotriva României*, paragraful 35, şi

Hotărârea din 20 ianuarie 2009, pronunţată în Cauza *Sud Fondi S.R.L. şi alţii împotriva Italiei*, paragraful 109). În concret, cetăţeanul trebuie să dispună de informaţii suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat şi să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecinţele care pot apărea dintr-un act determinat (Hotărârea din 26 aprilie 1979, pronunţată în Cauza *Sunday Times împotriva Regatului Unit,* paragraful 49) (a se vedea şi Decizia nr.772 din 15 decembrie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.315 din 3 mai 2017, paragrafele 22 şi 23).

(3.2.) Criterii şi garanţii procesuale necesare pentru reducerea cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaţilor

(3.2.1.) Acte normative aplicabile pentru stabilirea onorariului avocaţilor

52. Examinând soluţia legislativă criticată, Curtea reţine că, **deşi reducerea cheltuielilor de judecată referitoare la onorariile avocaţiale exclusiv la cererea părţii interesate este reglementată şi în alte sisteme de drept şi ar putea întruni exigenţele de constituţionalitate, totuşi modalitatea** în care legiuitorul a ales să redacteze soluţia legislativă criticată pune probleme de constituţionalitate întrucât nu este însoţită de **criterii clare** şi, **mai ales**, de **garanţii procesuale** care să permită părţii care a căzut în pretenţii să ia cunoştinţă de cuantumul acestora şi să pună în discuţie, în cadrul aceleiaşi faze procesuale, lipsa de proporţionalitate a cheltuielilor cu onorariul avocaţial ce se doreşte a fi recuperate cu titlul de cheltuieli de judecată de către partea care a câştigat procesul.

53. Raportat la cadrul legislativ existent în România, în legătură cu activitatea avocatului, Curtea Constituţională a statuat că acesta, prin exercitarea profesiei sale, îndeplineşte o activitate economică, ce constă în oferirea de bunuri sau servicii pe o piaţă liberă (a se vedea şi Hotărârea din 19 februarie 2002, pronunţată de Curtea de Justiţie a Uniunii Europene în Cauza *Wouters şi alţii*, paragraful 49), însă orice activitate economică se desfăşoară *„în condiţiile legii”*,

şi a reţinut, în consecinţă, că **legiuitorul a apreciat că valoarea onorariului trebuie să fie proporţională cu serviciul prestat, instituind astfel posibilitatea limitării sale în cazul în care nu există un just echilibru între prestaţia avocaţială şi onorariul solicitat** (a se vedea, în acest sens, Decizia nr.471 din 27 iunie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.673 din 17 august 2017, paragraful 20).

54. Potrivit art.38 alin.(1) din Legea nr.51/1995 pentru organizarea şi exercitarea profesiei de avocat, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.440 din 24 mai 2018, *„În exercitarea profesiei, **avocaţii sunt parteneri indispensabili ai justiţiei, ocrotiţi de lege,** fără a putea fi asimilaţi funcţionarilor publici, cu excepţia situaţiilor în care atestă identitatea părţilor, a conţinutului sau datei unui act."*

55. Art.30 alin.(1) din Legea nr.51/1995 prevede că avocatul, pentru activitatea sa profesională, are dreptul la onorariu şi la acoperirea tuturor cheltuielilor făcute în interesul procesual al clientului său, iar alin.(3) al aceluiaşi articol prevede că avocaţii pot conveni cu clienţii lor onorarii superioare celor stabilite în tabloul onorariilor minimale adoptat de Consiliul Uniunii Naţionale a Barourilor din România.

56. Soluţia legală criticată pare să se raporteze, însă, nu doar la Legea nr.51/1995, ci şi la legislaţia secundară referitoare la profesia de avocat care cuprinde inclusiv *Statutul profesiei de avocat*, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.898 din 19 decembrie 2011, cu modificările şi completările ulterioare, precum şi alte norme adoptate de Uniunea Naţională a Barourilor din România *(UNBR)*. Aşadar, sunt posibile două interpretări cu referire la **criteriile obiective** care trebuie avute în vedere de instanţă potrivit noilor prevederi din legea criticată: a) fie legea criticată se referă doar la Legea nr.51/1995; b) fie noua lege a avut în vedere atât Legea nr.51/1995, cât şi Statutul profesiei de avocat, precum şi alte norme adoptate de UNBR, încorporând în acest sens, la nivel legal,

criteriile obiective specifice activității prestate de avocați în temeiul contractelor de asistență încheiate cu clienții. **Din acest punct de vedere, Curtea constă că norma criticată este neclară.**

57. Distinct de Legea nr.51/1995, *Statutul profesiei de avocat* antereferit cuprinde o serie de prevederi relevante în materia stabilirii onorariilor avocațiale. Astfel, art.127 din acesta prevede următoarele: *„(1) Pentru activitatea sa profesională avocatul are dreptul la onorariu şi la acoperirea tuturor cheltuielilor făcute în interesul clientului său.*

(2) Onorariile vor fi stabilite în raport cu dificultatea, amploarea sau durata cazului.

(3) Stabilirea onorariilor avocatului depinde de fiecare dintre următoarele elemente:

a) timpul şi volumul de muncă solicitată pentru executarea mandatului primit sau a activităţii cerute de client;

b) natura, noutatea şi dificultatea cazului;

c) importanţa intereselor în cauză;

d) împrejurarea că acceptarea mandatului acordat de client îl împiedică pe avocat să accepte un alt mandat din partea unei alte persoane, dacă această împrejurare poate fi constatată de client fără investigaţii suplimentare;

e) notorietatea, titlurile, vechimea în muncă, experienţa, reputaţia şi specializarea avocatului;

f) conlucrarea cu experţi sau alţi specialişti, impusă de natura, obiectul, complexitatea şi dificultatea cazului;

g) avantajele şi rezultatele obţinute pentru profitul clientului ca urmare a muncii depuse de avocat;

h) situaţia financiară a clientului;

i) constrângerile de timp în care avocatul este obligat de împrejurările cauzei să acţioneze pentru a asigura servicii legale performante."

58. De asemenea, art.128 alin.(1) din același statut prevede că **onorariile se stabilesc liber între avocat și client, *în limitele legii și ale statutului.***

59. Cu alte cuvinte, ținând cont și de prevederile art.30 alin.(3) din Legea nr.51/1995, **avocatul și clientul său nu pot stabili legal onorarii inferioare celor minime fixate de UNBR, dar pot stabili onorarii oricât de mari, pentru că legea nu prevede un plafon maxim.** În cazul onorariilor avocațiale *din oficiu*, acestea sunt stabilite de Ministerul Justiției, Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și Uniunea Națională a Barourilor din România prin protocolul privind stabilirea onorariilor cuvenite avocaților pentru furnizarea serviciilor de asistență juridică în materie penală, pentru prestarea, în cadrul sistemului de ajutor public judiciar, a serviciilor de asistență judiciară și/sau reprezentare ori de asistență extrajudiciară, precum și pentru asigurarea serviciilor de asistență judiciară privind accesul internațional la justiție în materie civilă și cooperarea judiciară internațională în materie penală. Așadar, prin soluția legală criticată, *unei profesii juridice liberale i se recunoaște libertatea de a-și stabili tarife proprii pentru serviciile juridice prestate, în plafoane minime/maxime ori pe criteriul negocierii cu clienții*, tarife care se regăsesc într-un onorariu avocațial recuperabil aproape cu certitudine în temeiul unei **prezumții nou-introduse** în textul Legii nr.51/1995 [art.I din legea criticată] și a **imposibilității practice** a părții care a pierdut procesul de a demonstra contrariul, în condițiile în care instanța judecătorească, în fapt, nu poate interveni pentru a aplica în vreun fel principiul echității sau al proporționalității.

(3.2.2.) Prezumția caracterului proporțional al onorariului avocațial

60. Pentru claritate, în această etapă a analizei, Curtea observă că soluția legislativă cuprinsă în **art.I pct.1** din legea criticată (**cu care instanța de contencios constituțional nu a fost sesizată în mod expres**) este strâns legată de soluția legislativă din art.II al legii criticate. Astfel, în completarea art.30 alin.(1) din Legea nr.51/1995, legiuitorul a prevăzut prin art.I pct.1 din legea criticată că,

în fața instanței, onorariul contractat între avocat și client ***este prezumat*** ca fiind unul proporțional în raport cu valoarea sau complexitatea cauzei ori cu activitatea desfășurată de avocat în aceasta.

61. Cu alte cuvinte, Curtea observă că legiuitorul introduce o prezumție legală, aparent relativă, cu privire la onorariul convenit exclusiv între avocat și clientul său, onorariu care nu mai poate fi pus în discuție de către instanța judecătorească **din oficiu**, ci doar de partea interesată și doar atunci când este **plătit disproporționat** în raport cu valoarea sau complexitatea cauzei ori cu activitatea desfășurată de avocat, ținând seama de circumstanțele cauzei, motivarea măsurii trebuind să se raporteze la criteriile prevăzute de legislația profesiei de avocat (primară și secundară) pentru stabilirea onorariului (adică la cele enunțate mai sus). Or, **prezumția legală instituită prin art.I pct.1 din legea criticată poate fi aplicabilă onorariului convenit exclusiv între avocat și clientul său,** în schimb **caracterul proporțional/echitabil/rezonabil în funcție de care instanța va aprecia ca necesară reducerea cuantumului acestuia pentru a putea fi plătit de partea obligată la plata cheltuielilor de judecată, trebuie analizat și evaluat pe baza criteriilor obiective** enunțate (respectiv valoarea sau complexitatea cauzei ori activitatea desfășurată de avocat în aceasta) în măsura în care acestea sunt formulate cu claritate prin lege.

62. Astfel, în fapt, potrivit soluției legislative criticate, instanța judecătorească va putea reduce onorariul avocatului numai la cererea părții interesate care face dovada că onorariul pretins cu titlu de cheltuieli de judecată este disproporționat.

63. Din analiza celor de mai sus, reies cel puțin două probleme: *(i) instituirea de către legiuitor a unei norme de trimitere la un cadru normativ care permite unei profesii liberale să reglementeze prin statut sau alte acte subsecvente onorariul convenit între avocat și client, fără nicio limită superioară; (ii) o adevărată probatio diabolica pentru partea interesată, în condițiile în care*

instanța trebuie să se raporteze la o prezumție legală, introdusă în Legea nr.51/1995 și la anumite criterii stabilite de organele unei profesii liberale, fără ca acestea să fie prevăzute și în lege, iar toate acestea în lipsa unor garanții procesuale clare.

(3.2.3.) Reducerea cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaților cu referire la legislația specifică profesiei de avocat

64. În ceea ce privește **prima chestiune**, în jurisprudența sa, spre exemplu, în Decizia nr.589 din 14 iulie 2020, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.710 din 7 august 2020, paragrafele 54 și 55, Curtea Constituțională a reținut că, din punct de vedere logico-juridic, norma de drept are o structură proprie ce integrează **trei elemente**: *ipoteza, dispoziția și sancțiunea.* După criteriul structurii lor logico-juridice, normele de drept se clasifică în norme juridice complete sau determinate, care conțin toate cele trei elemente de structură, respectiv norme juridice incomplete sau nedeterminate, adică acelea din al căror text lipsește unul dintre elementele de structură. La rândul lor, normele incomplete sunt de două feluri: *norme de trimitere*, care, pentru elementul de structură care le lipsește, fac trimitere la un alt act normativ în vigoare împreună cu care reglementarea dobândește unitate, și *norme în alb*, adică norme de drept nedeterminate care urmează să se completeze cu elementul de structură care le lipsește dintr-o normă de drept ulterioară. Deși este recomandat ca legiuitorul să reglementeze norme care să respecte structura logico-juridică tripartită, normele complete sunt rar întâlnite în legislație.

65. **În legătură cu normele de trimitere**, Curtea Constituțională, prin Decizia nr.82 din 20 septembrie 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.58 din 19 martie 1996, sau prin Decizia nr.405 din 15 iunie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.517 din 8 iulie 2016, paragraful 87, a statuat că trimiterea de la un text de lege la altul, în cadrul aceluiași act normativ sau din alt act normativ, este un procedeu frecvent utilizat

în scopul realizării economiei de mijloace. Pentru a nu se repeta de fiecare dată, legiuitorul poate face trimitere la o altă prevedere legală, în care sunt stabilite expres anumite prescripţii normative. Efectul dispoziţiei de trimitere constă în încorporarea ideală a prevederilor la care se face trimiterea în conţinutul normei care face trimitere. Se produce astfel o împlinire a conţinutului ideal al normei care face trimiterea cu prescripţiile celuilalt text. În lipsa unei atari operaţii, legiuitorul ar fi încadrat, evident, acest text în forma scrisă a textului care face trimitere.

66. **Însă nu se pot transfera în sarcina UNBR, prin norme de trimitere, prerogative exclusive de stabilire a unor reguli şi de reglementare a unor raporturi juridice ce ar intra în sfera de competenţă a autorităţilor legislative sau executive, în condiţiile Constituţiei şi ale legii, cu atât mai mult cu cât avocatura reprezintă o profesie liberală.** Este adevărat că avocaţii sunt partenerii justiţiei, dar organele lor reprezentative profesionale nu fac parte din rândul autorităţilor statului îndrituite să reglementeze ***efectele exercitării unor drepturi procesuale.***

67. Astfel, trebuie menţionat că, în ipotezele normative criticate există, de fapt, *două raporturi juridice*: *a) pe de o parte*, există raportul juridic dintre avocat şi clientul său pentru care prezumţia legală instituită îşi menţine valabilitatea şi aplicarea şi, *b) pe de altă parte*, există raportul juridic litigios dintre cele două (sau mai multe) părţi cu interese opuse, raport juridic soluţionat de instanţa judecătorească, reglementat de prevederile Codului de procedură civilă.

68. Or, partea care cade în pretenţii va fi obligată la plata cheltuielilor de judecată, dar opozabilitatea acestora va fi asigurată de instanţa judecătorească prin intermediul hotărârii pronunţate. Prin intermediul normelor legale criticate, această opozabilitate este asigurată, practic, prin instituirea prezumţiei menţionate la art.I pct.1 şi a soluţiei normative criticate din art.II al legii. Instanţa judecătorească trebuie să aibă, însă, posibilitatea să intervină în ceea ce priveşte

cuantumul şi să primească dovezi din partea persoanei care a căzut în pretenţii, interesate în reducerea onorariilor, cu privire la lipsa de proporţionalitate şi de rezonabilitate în raport de plătitor, a cuantumului acestor cheltuieli.

69. Deşi procesul civil este, în esenţă, un proces al intereselor private, justiţia este un serviciu public al statului pus la îndemână tuturor celor interesaţi şi, deci, există interesul general în ceea ce priveşte asigurarea respectării ordinii de drept, a libertăţilor fundamentale, a drepturilor şi a intereselor legitime ale persoanelor fizice şi ale celor juridice cu scopul menţinerii statului de drept.

70. **Aşadar, normele de procedură privind efectele exercitării drepturilor fundamentale, cum ar fi accesul liber la justiţie (în speţă, este vorba despre procedura civilă) nu pot fi edictate decât de legiuitorul primar (Parlamentul) sau derivat (Guvernul), cu respectarea prevederilor constituţionale**. Este adevărat că Legea nr.51/1995 face repetate trimiteri la statutul profesiei de avocat adoptat chiar de UNBR şi chiar la codul deontologic al avocatului adoptat de acelaşi organism, dar aceste acte privesc strict drepturile şi obligaţiile avocatului sau raporturile sale profesionale cu instanţa judecătorească şi nicidecum nu pot reglementa ***efectele exercitării unor drepturi procesuale*** care ţin de un act normativ primar cu caracter de lege.

71. Accesul liber la justiţie prevăzut la art.21 din Constituţie este un drept fundamental, ***fără a fi, însă, un drept absolut***. Astfel, acest text constituţional, prin generalitatea formulării sale, permite oricărei persoane fizice sau juridice accesul la justiţie pentru apărarea oricărui drept sau oricărei libertăţi şi a oricărui interes legitim, în mod concret şi efectiv, în sensul ca justiţiabilul să beneficieze de posibilitatea clară şi concretă de a contesta un act care aduce o atingere drepturilor sale, şi fără ca vreo lege să poată îngrădi acest drept. Aceasta nu înseamnă, însă, că accesul liber la justiţie este un drept absolut, ci, aşa cum Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în mai multe decizii (a se vedea Hotărârea din 21 februarie 1975, pronunţată în Cauza *Golder împotriva Regatului*

Unit, paragraful 38, şi Hotărârea din 28 mai 1985, pronunţată în Cauza *Ashingdane împotriva Regatului Unit*, paragraful 57), dreptul de acces la justiţie poate face obiectul unor limitări. Aceste limitări sunt implicit permise, deoarece dreptul de acces la justiţie necesită, prin însăşi natura sa, o reglementare din partea statelor, care poate să varieze în timp şi spaţiu, în funcţie de nevoile şi resursele de care dispune comunitatea. Totodată, în jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului s-a statuat că scopul Convenţiei pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale este să apere nu drepturi teoretice sau iluzorii, ci concrete şi efective, în acest sens fiind Hotărârea din 12 iulie 2001, pronunţată în Cauza *Prinţul Hans-Adam II de Liechtenstein împotriva Germaniei*, paragraful 45 şi Hotărârea-pilot din 12 octombrie 2010, pronunţată în Cauza *Maria Atanasiu şi alţii împotriva României*, paragraful 116.

72. **Gradul de acces permis de legislaţia naţională trebuie să fie, însă, suficient pentru a asigura accesul individual la instanţă, în lumina principiului supremaţiei dreptului într-o societate democratică.** În acest sens, Curtea face referire la Decizia nr.894 din 5 decembrie 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.54 din 24 ianuarie 2007, prin care s-a statuat că „dreptul de acces la justiţie nu este un drept absolut, orice restricţie fiind admisă atât timp cât nu se aduce atingere dreptului de acces la un tribunal în substanţa sa, statul dispunând în acest sens de o marjă de apreciere".

73. De asemenea, aşa cum a statuat Curtea Constituţională, în jurisprudenţa sa, prin Decizia nr.33 din 23 ianuarie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.146 din 15 februarie 2018, paragrafele 162-166, hotărârea judecătorească, *stricto sensu*, reprezintă actul final şi de dispoziţie al instanţei prin care se soluţionează cu autoritate de lucru judecat litigiul dintre părţi sau prin care instanţa se dezînvesteşte; *lato sensu*, însă, hotărârea judecătorească vizează, pe lângă actul final al judecăţii (sentinţă, decizie şi, în unele cazuri, chiar încheiere), şi măsurile dispuse pe parcursul soluţionării cauzei prin încheierile de

şedinţă. Atribuţiile judecătorului implică identificarea normei incidente, analiza conţinutului său şi o necesară aplicare a acesteia la faptele juridice pe care le-a stabilit, iar, în activitatea sa de înfăptuire a justiţiei, judecătorul interpretează legea, realizând un echilibru între spiritul şi litera ei, între exigenţele de redactare şi scopul urmărit de legiuitor, aplicând-o raportului conflictual dedus judecăţii, pe care îl soluţionează printr-o hotărâre judecătorească. Curtea a învederat faptul că hotărârea judecătorească reprezintă un act de aplicare a legii pentru soluţionarea unui conflict de drepturi sau interese, constituind mijlocul de restabilire a ordinii de drept şi de consolidare a încrederii cetăţeanului în autoritatea statului. Hotărârea judecătorească, având autoritate de lucru judecat, răspunde nevoii de securitate juridică, părţile având obligaţia să se supună efectelor obligatorii ale actului jurisdicţional, fără posibilitatea de a mai pune în discuţie ceea ce s-a stabilit deja pe calea judecăţii. Aşa fiind, hotărârea judecătorească se situează în sfera actelor de autoritate publică, fiind învestită cu o eficienţă specifică de către ordinea normativă constituţională. Datorită acestui fapt, hotărârea judecătorească desemnând tocmai rezultatul activităţii judiciare reprezintă, fără îndoială, cel mai important act al justiţiei.

74. Prin Decizia nr.558 din 24 octombrie 2023, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.1111 din 11 decembrie 2023, paragraful 43, Curtea a reţinut că art.124 alin.(1) din Constituţie prevede că *„Justiţia se înfăptuieşte în numele legii"*, normă ce trebuie corelată cu dispoziţia cuprinsă în art.124 alin.(3) din Legea fundamentală, potrivit căreia *„Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii"*, norme care, împreună, reflectă principiul legalităţii ce guvernează activitatea de înfăptuire a justiţiei. Cerinţa prevăzută de art.124 alin.(2) din Constituţie, şi anume aceea că *„justiţia este imparţială"*, este strâns legată de independenţa justiţiei şi a judecătorului, imparţialitatea fiind esenţială pentru îndeplinirea adecvată a funcţiei judiciare, şi priveşte nu doar hotărârea însăşi, ci întreg procesul prin care se ajunge la aceasta. Într-un stat de

drept, astfel cum este consacrat de art.1 alin.(3) din Legea fundamentală, independenţa şi imparţialitatea justiţiei constituie garanţia sub aspect juridic a ordinii constituţionale, iar art.126 alin.(1) din Constituţie stabileşte fără echivoc că justiţia se realizează numai prin instanţele judecătoreşti stabilite de lege. Aceste dispoziţii constituţionale îşi găsesc transpunerea legală în cuprinsul art.2 din Legea nr.304/2022, potrivit cărora *„(1) Justiţia se înfăptuieşte de către judecători în numele legii, este unică, imparţială şi egală pentru toţi. (2) Justiţia se realizează prin următoarele instanţe judecătoreşti: a) Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie; b) curţi de apel; c) tribunale; d) tribunale specializate; e) instanţe militare; f) judecătorii."*

75. Aplicând şi reperele jurisprudenţiale reţinute de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în interpretarea dispoziţiilor art.6 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, referitoare la procesul echitabil, instanța de contencios constituțional concluzionează că **simpla trimitere cu caracter general pe care dispozițiile de lege analizate o fac la prevederile de drept comun în materie sau la acte normative secundare nu întrunește condițiile de claritate și previzibilitate necesare asigurării dreptului de acces liber la justiție, fiind înfrânte, în consecință, prevederile constituționale ale art.1 alin.(5) și ale art.21.**

(3.2.4.) Răsturnarea prezumției caracterului proporțional al onorariului avocațial

76. **În ceea ce privește cea de-a doua chestiune**, dispozițiile art.II din legea criticată, prin coroborare cu prezumția înscrisă în art.I din aceeași lege, instituie o adevărată *probatio diabolica* pentru partea interesată, în condițiile în care instanțele judecătorești trebuie să se raporteze la o prezumție legală introdusă în Legea nr.51/1995 și la anumite criterii stabilite de organele unei profesii liberale care nu se regăsesc și în lege.

77. Astfel, dovedirea unei vătămări procesuale a drepturilor unei

persoane prin încheierea şi modul de executare a unui contract de asistență juridică în condițiile în care acea persoană este un simplu terț se transformă într-o probă greu de realizat de către cel interesat, ce echivalează, în fapt, cu o veritabilă *probatio diabolica*, şi implicit determină încălcarea dreptului fundamental la un proces echitabil. Tocmai de aceea Codul de procedură civilă permite *de lege lata* intervenția instanței, din oficiu, fără constrângerea unei prezumții legale cu privire la opozabilitatea față de terți a unui contract de asistență juridică.

78. În condițiile în care art.452 din Codul de procedură civilă permite părții care pretinde cheltuieli de judecată să facă, în condițiile legii, dovada existenței şi întinderii lor, până la data închiderii dezbaterilor asupra fondului cauzei inclusiv (adică ultima secundă a ultimei înfățişări), partea adversă, în condițiile, de exemplu, în care a solicitat judecarea în lipsă, nu mai poate combate pretențiile celeilalte părți în această fază a procesului. Chiar dacă este prezentă la acel termen, în condițiile menționate, nu are posibilitatea temporală efectivă să combată cuantumul unor cheltuieli reieşite dintr-un contract de asistență juridică față de care este un simplu terț.

79. Mai mult decât atât, potrivit noii soluții legislative, intervenția judecătorului la cererea părții interesate se poate face numai dacă avocatul părții adverse este plătit disproporționat în raport cu valoarea sau complexitatea cauzei ori cu activitatea desfăşurată de avocat, ținând seama de circumstanțele cauzei. **Legea criticată nu se referă la onorariul negociat, ci la plata efectivă care trebuie să fie disproporționată.**

80. Cu alte cuvinte, **legea criticată nu este clară** pentru că lasă să se înțeleagă că avocatul poate fi plătit în afara cadrului contractual, iar acest onorariu ar putea fi, eventual, pretins față de partea adversă cu titlu de cheltuieli de judecată. De asemenea, sintagma *„plătit disproporționat"* din legea criticată, restrânge situațiile în care partea căzută în pretenții poate solicita reducerea la

ipoteza în care cuantumul onorariului avocațial plătit efectiv nu corespunde cu cel convenit de părțile contractului de asistență juridică.

81. În condițiile prezumției menționate mai sus, care ar fi aplicabilă și persoanei obligate la plata cheltuielilor cu onorariile de avocat, în lipsa reglementării exprese a unor criterii clare prevăzute direct în textul legii criticate, soluția legislativă atacată înlătură în fapt dreptul judecătorului ca agent al serviciului public să aprecieze dacă acele cheltuieli pretinse cu onorariul avocațial sunt reale, necesare şi au caracter rezonabil, în raport cu natura activității efectiv prestate de către avocat, ceea ce este natură să aducă atingere art.1 alin.(3) și (5) din Constituție.

82. Prin Decizia Curții Constituționale nr.233 din 7 aprilie 2021, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.508 din 17 mai 2021, paragrafele 57-64, instanța de contencios constituțional a calificat art.1 alin.(3) din Constituție ca fiind o reglementare de principiu care constituie cadrul pe care se grefează toate celelalte norme ale Constituției (Decizia nr.350 din 7 mai 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.504 din 8 iulie 2015, paragraful 18). Din formularea textului constituțional rezultă că acesta operează cu noţiuni/sintagme distincte, dar interdependente, şi anume: „demnitatea omului", „drepturile şi libertăţile cetăţenilor", „libera dezvoltare a personalităţii umane" şi „dreptatea". Dreptatea şi demnitatea omului, valori supreme în statul de drept, constituie repere pentru interpretarea și aplicarea celorlalte norme constituționale. Având în vedere, pe de o parte, art.1 alin.(3) din Constituţie, care califică demnitatea umană şi dreptatea drept valori supreme ale statului român, şi, pe de altă parte, jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului coroborată cu art.20 alin.(1) din Constituţie, plasat în titlul II din Constituţie *Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale*, Curtea Constituțională a reținut că demnitatea umană și dreptatea sunt însăşi sursa, temeiul şi esenţa drepturilor şi libertăţilor fundamentale. Curtea a reținut că toate acțiunile statului, îndeosebi

înfăptuirea justiției, au o dimensiune valorică, raportată în special la valorile constituționale – dreptatea și demnitatea omului. *Dreptatea*, valoare supremă în statul de drept, deși nu se regăsește ca atare în legislația infraconstituțională, este un element intrinsec al oricărei acțiuni a statului. Statul, prin autoritățile sale, are sarcina de a impune și valoriza dreptatea în societate. Așadar, deși nu poate fi normativizată, dreptatea este percepută rațional și obiectiv ca o necesitate, o exigență rezonabilă pretinsă de societate și impusă de autoritățile statului.

(3.3.) Concluzii

83. **Curtea reține că posibilitatea acordată de *lege lata* judecătorului de a interveni, atât din oficiu, cât și la cerere, poate reprezenta în continuare, o garanție a respectării drepturilor procesuale, în special a echilibrului procesual numai în măsura în care legea limitează concomitent puterea discreționară, subiectivă sau excesivă a instanței prin instituirea unor criterii obiective, clare, determinate sau determinabile, obligatorii pentru instanță indiferent că efectuează această evaluare a cheltuielilor de judecată la cerere sau din oficiu**. Această modalitate de abordare este întâlnită și în jurisprudența antereferită a Curții Europene a Drepturilor Omului, care menționează ideea de cuantum proporțional și rezonabil, de costuri și cheltuieli suportate efectiv și care sunt necesare în legătură cu încălcarea sau încălcările constatate. Sigur că acele cheltuieli trebuie să fie într-un cuantum suficient în raport cu costul total al procedurii jurisdicționale. La nivelul Uniunii Europene există reglementări din domenii specifice (în lipsa unui Cod de procedură civilă european) care impun statelor membre să asigure numai rambursarea cheltuielilor de judecată rezonabile (art.14 din Directiva 2004/48 a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală). Astfel, prin Hotărârea din 28 iulie 2016 pronunțată în Cauza *United Video Properties Inc. împotriva Telenet NV* (C-57/15), paragrafele 24 și 30, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a statuat că art.14 din Directiva 2004/48 impune statelor membre să

asigure numai rambursarea cheltuielilor de judecată **rezonabile.** În plus, art.3 alin.(1) din această directivă dispune printre altele că procedurile prevăzute de statele membre **nu trebuie să fie inutil de costisitoare.** Însă trebuie să se garanteze părții care a avut câștig de cauză că măcar o parte semnificativă și corespunzătoare din cheltuielile rezonabile efectuate de ea este suportată de partea care cade în pretenții, **argument care prezintă interes în susținerea unei soluții legislative de tipul celei criticate, dar într-o formă de redactare echilibrată și însoțită de garanții procesuale efective pentru cel obligat la plată.**

84. **În aceste condiții, prin modul defectuos de redactare al normelor criticate, prin caracterul neclar și dezechilibrat, soluția legală preconizată are ca efect ruperea echilibrului dintre drepturile și interesele legitime ale părților litigante, fiind de natură să încalce principiul egalității în fața legii și pe cel al egalității armelor.**

85. Ținând cont de întreaga arhitectură a Codului de procedură civilă, **în lipsa unor garanții eficiente care să însoțească prevederile legale criticate,** concomitent cu eliminarea competenței instanței judecătorești de a se pronunța ***din oficiu*** asupra cuantumului onorariului avocațial în strânsă legătură cu instituirea (într-o lege care nu are ca obiect reglementarea regulilor de procedură civilă) a unei prezumții privind, practic, rezonabilitatea onorariului stabilit între avocat și client său, Curtea constată că **legiuitorul nu şi-a îndeplinit obligaţia ce decurge din respectarea principiului legalităţii, ceea ce contravine atât art.1 alin.(3) şi (5), cât şi art.16 şi art.21 alin.(3) din Constituţie.**

86. Aşadar, având în vedere cele de mai sus, soluţia legislativă criticată este neclară și creează premisele transformării accesului liber la justiție într-un drept iluzoriu, fapt care nu este de natură să conducă la consolidarea continuă, firească, a **statului de drept**, ceea ce atrage neconstituţionalitatea acesteia.

87. Această soluție legislativă este necorelată cu cea similară care îi privește pe experții judiciari în cazul lor, instanța judecătorească putând, potrivit

legii criticate, reduce onorariul acestora atât la cererea părții interesate, cât și din oficiu. Potrivit art.330 alin.(3) din Codul de procedură civilă, în domeniile strict specializate, în care nu există experţi autorizaţi, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părţi, judecătorul poate solicita punctul de vedere al uneia sau mai multor personalităţi ori specialişti din domeniul respectiv.

88. Art.61 din Constituţie conferă Parlamentului atributul suveranităţii în materie de legiferare, acesta fiind *„organul reprezentativ suprem al poporului român şi unica autoritate legiuitoare a ţării"*. Pe de altă parte, prin rolul său consacrat de art.142 –147 din Legea fundamentală, Curtea Constituţională trebuie ca, în urma exercitării controlului de constituţionalitate, să atragă atenţia, după caz, asupra încălcării unui drept fundamental, fără a avea, evident, atribuţia de a înlocui o normă juridică cu alta, lipsită de viciul de neconstituţionalitate constatat prin deciziile sale. Legiferarea rămâne atribuţia exclusivă a Parlamentului, care, însă, în procesul de elaborare a actelor normative, are obligaţia să respecte principiile constituţionale şi să gândească, în consecinţă, un sistem legislativ coerent, armonios coordonat şi eficient, care să protejeze valorile statului de drept şi să asigure un echilibru just între interesele colective, pe de o parte, şi cele individuale, pe de altă parte.

89. Mai mult decât atât, normele de tehnică legislativă referitoare la integrarea proiectului în ansamblul legislaţiei statuează că actul normativ trebuie să se integreze organic în sistemul legislaţiei, scop în care actul normativ trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de acelaşi nivel cu care se află în conexiune [art.13 lit.a) din Legea nr.24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.260 din 21 aprilie 2010].

90. Sigur că orice lege este perfectibilă și că legiuitorul poate introduce **criterii obiective de referință** pentru judecătorul cauzei, și obligatorii pentru acesta, cum ar fi luarea în considerare a onorariului minim fixat de barou, a

salariului minim sau mediu pe economie, a mediei onorariilor practicate în domeniu sau poate impune criteriile de majorare a onorariilor avute în vedere în *Statutul profesiei de avocat* antereferit şi să aibă în vedere toate componentele activităţilor prestate de avocaţi, inclusiv redactarea acţiunilor în justiţie, realizarea activităţii de cercetare şi documentare, realizarea activităţii de secretariat, prestigiul sau pregătirea superioară a respectivului avocat etc.

91. Însă, atunci când este vorba despre acordarea acestor cheltuieli de judecată de către judecător, trebuie ţinut cont că **activitatea de înfăptuire a justiţiei este un serviciu public** la care trebuie să aibă acces toate categoriile de justiţiabili, indiferent de veniturile acestora. Acordarea acestor cheltuieli trebuie să ţină seama, pe lângă culpa procesuală a părţii căzute în pretenţii, şi de **criterii obiective determinate/determinabile care să înlăture arbitrariul şi subiectivismul judecătorului** şi să ofere părţii care a câştigat procesul o echitabilă decizie de recuperare a sumelor avansate cu titlu de cheltuieli de judecată, inclusiv a onorariilor avocaţiale.

92. Principiul accesului liber la justiţie şi dreptul la un proces echitabil implică şi adoptarea de către legiuitor a unor reguli de procedură clare, care să cuprindă cu precizie condiţiile şi termenele în care justiţiabilii îşi pot exercita drepturile lor procesuale. În acest sens, prin Hotărârea din 29 martie 2000, pronunţată în Cauza *Rotaru împotriva României*, paragraful 55, Curtea Europeană a Drepturilor Omului reaminteşte că o normă este *„previzibilă"* numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în aşa fel încât să permită oricărei persoane să îşi corecteze conduita, iar prin Hotărârea din 26 aprilie 1979, pronunţată în Cauza *Sunday Times împotriva Regatului Unit*, paragraful 49 aceeaşi Curte a decis că „cetăţeanul trebuie să dispună de informaţii suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat şi să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecinţele care pot apărea dintr-un act determinat. Pe scurt, legea trebuie să fie, în acelaşi timp, accesibilă şi previzibilă".

93. În continuare, raportându-se strict la prevederile art.II din legea criticată, în ceea ce privește soluția legislativă în vigoare, Curtea reține că prin Decizia nr.165 din 27 martie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.537 din 28 iunie 2018, paragrafele 29–33, a constatat că prerogativa instanţei de a cenzura, cu prilejul stabilirii cheltuielilor de judecată, cuantumul onorariului avocaţial convenit, prin prisma proporţionalităţii sale cu amplitudinea şi complexitatea activităţii depuse, este **necesară**, de vreme ce respectivul onorariu, convertit în cheltuieli de judecată, urmează să fie suportat de partea potrivnică, dacă a căzut în pretenţii, ceea ce presupune, în mod necesar, ca acesta să îi fie **opozabil**. Or, **opozabilitatea sa faţă de partea adversă, care este terţ în raport cu convenţia de prestare a serviciilor avocaţiale, este consecinţa însuşirii sale de către instanţă prin hotărârea judecătorească prin al cărei efect creanţa dobândeşte caracter cert, lichid şi exigibil.**

94. Curtea a mai observat că prevederile textului de lege criticat la acea dată îndeplinesc exigenţele de claritate, precizie şi previzibilitate, instituind criterii clare prin raportare la care instanţa de judecată poate reduce, motivat, partea din cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocaţilor, apreciind asupra proporţionalităţii acestora în raport cu obiectul cauzei, valoarea sau complexitatea acesteia ori cu activitatea desfăşurată de avocat. **Mai mult, aşa cum prevede expres textul de lege criticat, măsura luată de instanţă nu va avea niciun efect asupra raporturilor dintre avocat şi clientul său.**

95. Totodată, prin Decizia nr.760 din 22 noiembrie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.155 din 27 februarie 2019, Curtea a mai reţinut (paragraful 18) că posibilitatea instanţei de a interveni în sensul modificării părţii din cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocatului este justificată de necesitatea certificării că acestea reprezintă sume de bani reale, necesare şi având caracter rezonabil, în raport cu natura activităţii efectiv prestate de către avocat, cu atât mai mult cu cât există pericolul exercitării abuzive a

dreptului subiectiv civil de a pretinde despăgubiri pentru fapta ilicită constând în promovarea unei acţiuni judiciare neîntemeiate. În acest sens este, de altfel, şi jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, respectiv Hotărârea din 26 mai 2005 şi Hotărârea din 21 iulie 2005, pronunţate în cauzele *Costin împotriva României*, paragraful 43, şi, respectiv, *Străin şi alţii împotriva României*, paragraful 87, potrivit căreia un reclamant nu poate obţine rambursarea cheltuielilor decât în măsura în care se stabilesc realitatea, necesitatea şi caracterul rezonabil al cuantumului lor.

96. Prin aceeaşi Decizie nr.165 din 27 martie 2018, precitată, Curtea a reţinut că principiul contradictorialităţii este un principiu fundamental al procesului civil, constituind în acelaşi timp o garanţie a respectării dreptului la apărare şi a egalităţii părţilor în procesul civil, elemente componente ale dreptului la un proces echitabil, reglementat şi de art.14 din Codul de procedură civilă. Principiul contradictorialităţii se aplică judecăţii propriu-zise şi executării silite, nefiind incident în faza deliberării şi a pronunţării hotărârii judecătoreşti, astfel încât **Curtea a reţinut că nu este aplicabil prerogativei instanţei de a micşora, motivat, prin hotărârea pronunţată în cauză, cuantumul cheltuielilor de judecată, constând şi în onorariul avocaţilor.**

(4.) Căile de atac împotriva hotărârilor judecătoreşti prin care se reduc cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocaţilor

97. Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie mai arată în sesizarea sa că dispoziţiile legale criticate ale art.II din legea analizată (care se referă la modificarea art.451 din Codul de procedură civilă) prevăd că măsura reducerii cheltuielilor va fi atacată odată cu fondul, iar în cazul hotărârilor supuse recursului, precum şi celor definitive, cu reexaminare, cererea urmând a fi soluţionată de un alt complet al instanţei respective.

98. Faţă de criticile de neconstituţionalitate formulate de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, se identifică următoarele chestiuni: contestarea reducerii

cheltuielilor cu onorariul avocatului poate fi făcută **doar de către de partea care a câștigat procesul** și a obținut obligarea adversarului căzut în pretenții la plata cheltuielilor de judecată, odată cu fondul sau pe calea unei cereri de reexaminare în cazul hotărârilor supuse recursului; în cazul cererii de reexaminare legiuitorul ar fi trebuit să reglementeze expres **termenul** înăuntrul căruia cererea de reexaminare poate fi formulată, **procedura de soluționare a acestei cereri, precum și soluțiile** care pot fi adoptate de completul învestit cu cererea de reexaminare; în cazul formulării recursului, **părțile nu au un reper sigur al termenului în care pot să atace cu recurs hotărârea pronunțată de instanța de contencios administrativ în prima instanță.**

99. În legătură cu **prima chestiune**, soluția legislativă criticată este discriminatorie, ceea ce conduce și la încălcarea art.21 și a art.129 din Constituție.

100. Referitor la **celelalte două chestiuni**, într-adevăr, prevederile legale criticate încalcă art.1 alin.(5) în componenta sa privind calitatea legii. Așa cum Curtea a arătat mai sus, principiul accesului liber la justiție și dreptul la un proces echitabil implică și adoptarea de către legiuitor a unor reguli de procedură clare, care să cuprindă cu precizie condițiile și termenele în care justițiabilii își pot exercita drepturile lor procesuale (a se vedea, în acest sens, Decizia nr.670 din 18 mai 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.421 din 16 iunie 2011). Așadar, și din această perspectivă criticile sunt **întemeiate**.

101. În concluzie, Curtea constată că au fost încălcate prevederile constituționale ale art.1 alin.(3) și (5) referitoare la principiul securității raporturilor juridice și al legalității, ale art.16 alin.(1) cu privire la egalitatea în fața legii, ale art.21 alin.(1) și (3) referitor la liberul acces la justiție și dreptul la un proces echitabil, precum și ale art.129 cu privire la folosirea căilor de atac.

102. Pentru considerentele arătate, în temeiul art.146 lit.a) și al art.147 alin.(4) din Constituție, precum și al art.11 alin.(1) lit.A.a), al art.15 alin.(1) și al art.18 alin.(2) din Legea nr.47/1992, cu unanimitate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

În numele legii

Decide:

Admite obiecția de neconstituționalitate formulată de Înalta Curte de Casație și Justiție și constată că dispozițiile art.II din Legea privind modificarea și completarea Legii nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și pentru modificarea art.451 din Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă sunt neconstituționale.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică Președintelui României, președinților celor două Camere ale Parlamentului și prim-ministrului și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 1 iulie 2025.

PREȘEDINTELE

CURȚII CONSTITUȚIONALE

Pentru Marian ENACHE

În temeiul art.426 alin.(4) din Codul de procedură civilă
coroborat cu art.14 din Legea nr.47/1992
privind organizarea și funcționarea
Curții Constituționale, semnează

Tănăsescu **Prof. ~~univ.~~ dr. Elena-Simina TĂNĂSESCU**

pentru magistrat-asistent, **Fabian Niculae**, în
temeiul art.426 alin.(4) din Codul de procedură
civilă coroborat cu art.14 din Legea nr.47/1992
privind organizarea și funcționarea Curții
Constituționale,
semnează
Benke Károly
Prim-magistrat-asistent